

CAP A UN MODEL PEDAGÒGIC D'EAP DE LES ILLES BALEARS

ATENCIÓ PRIMERENCA I FAMÍLIES

CAP A UN MODEL PEDAGÒGIC D'EAP DE LES ILLES BALEARS

ATENCIÓ PRIMERENCA I FAMÍLIES

Elaboració

COMISSIÓ CAP A UN MODEL PEDAGÒGIC D'EAP DE LES ILLES BALEARS

Vicenç Arnaiz Sancho
Pepa Horno Goicoechea
Redacció

Rosa Mas Ramis
Coordinació

Silvia Carol González (EAP Ponent- Tramuntana)
Maria Ferrer Perelló (EAP Raiguer- Nord)
Lluisa Ortiz Elegido (EAP Llevant)
Arnau Francesc Pascual Vallespir (IEPI)
Martina Perelló Contestí (Consell Escolar Illes Balears)
Mª Àngels Ramis Martí (EAP Palma)
Jaime M. Ramis Pieras (EAP Sud)
Francisca Roman Alles (EAP Menorca)
Ana Maria Torres Martin (EAP Eivissa i Formentera)

Índex de continguts

1. LA VISIÓ DELS PROFESSIONALS DELS EAP SOBRE LES FAMÍLIES I EL SEU ROL EN EL SEU TREBALL	4
1.1. LES FAMÍLIES COM A USUÀRIES O COM A PROTAGONISTES?	4
1.2. MODELS INTERNALITZATS SOBRE LES FAMÍLIES	5
1.3. LA POSICIÓ DE ELS PROFESSIONALS DELS EAP DAVANT LES FAMÍLIES	6
1.4. LA MIRADA CAP A LES FAMÍLIES EN SITUACIONS SINGULARS	7
2. L'ACOSTAMENT DEL PROFESSIONAL A CADA FAMÍLIA QUE L'EAP ACOMPANYA	12
2.1. DEFINICIÓ DELS PROFESSIONALS REFERENTS	12
2.2. LA FLEXIBILITAT NECESSÀRIA PER A L'ACOMPANYAMENT A LA FAMÍLIA	12
2.3. LA PRIMERA ENTREVISTA ENTRE L'EAP I LA FAMÍLIA	12
2.4. DEFINICIÓ DE LA INFORMACIÓ RELLEVANT QUE CAL INTERCANVIAR	15
2.5. EL PAPER DE LA FAMÍLIA EN L'AVUACIÓ DE L'INFANT	15
2.6. DESENVOLUPAMENT CONJUNT DEL PLA D'ACOMPANYAMENT	16
2.7. ACOMPANYAMENT EN MOMENTS SENSIBLES	16
3. L'EQUIP D'ATENCIÓ PRIMERENCA I LA QUALITAT DE LES RELACIONS ENTRE LES FAMÍLIES I L'ESCOLETA	18
3.1. POTENCIAR EL PROTAGONISME DE LES FAMÍLIES A L'ESCOLETA	18
3.2. PROMOCIÓ DELS PLANS D'ACOMPANYAMENT CONJUNTS ENTRE ESCOLETA, EAP I FAMÍLIA EN CASOS D'INFANTS AMB NECESSITATS EDUCATIVES ESPECIALS	19
3.3. ACOMPANYAMENT A LES ESCOLETES EN DOS MOMENTS CLAU: ELS PROCESSOS D'ACOLLIDA I EL TANCAMENT DEL CURS ESCOLAR	20
4. CRITERIS DE QUALITAT MÍNIMS EN L'ACOMPANYAMENT A LES FAMÍLIES	21

1. LA VISIÓ DELS PROFESSIONALS DELS EAP SOBRE LES FAMÍLIES I EL SEU ROL EN EL SEU TREBALL

Una de les claus essencials del model pedagògic dels equips d'atenció primerenca és la visió que els professionals tenen sobre les famílies amb les quals col·laboren. Des de la perspectiva de les pautes recomanades en atenció primerenca, l'evidència científica i la pràctica existents en molts dels EAP, no es tracta només d'adquirir estratègies d'acompanyament diferents ni d'aprendre noves eines, sinó sobretot de consolidar una visió i un posicionament positius davant les famílies. Ens referim a una visió de les famílies com a sistema primari de desenvolupament de l'infant a les quals l'escoleta i l'EAP acompanyen, tenint present que l'escoleta és el segon sistema de desenvolupament de l'infant. És a dir, és una visió de les famílies com les millors famílies possibles per als infants. Aquesta visió comporta consolidar un posicionament en què l'escoleta i l'EAP desenvolupen una tasca essencial d'acompanyament sense judici.

1.1. Les famílies com a usuàries o com a protagonistes?

El model pedagògic dels EAP que es proposa parteix d'ampliar la visió que es té de les famílies en l'educació infantil i, per tant, de l'atenció primerenca. L'objectiu és consolidar el model col·laboratiu cap al qual ja es treballa: un model en el qual les famílies siguin vistes com a protagonistes de la cura dels seus fills i coprotagonistes del procés d'avaluació i acompanyament, ja que són les majors coneixedores de l'infant, el seu hàbitat de relació natural juntament amb l'escoleta i els agents principals de canvi en el seu desenvolupament. Per tant, no són usuàries de l'escoleta ni de l'equip d'atenció primerenca, sinó col·laboradors d'aquestes entitats en el procés educatiu dels seus fills. A més, el Decret 39/2011¹ estableix en l'article 3.d) que l'actuació i educativa amb relació a la diversitat s'ha de basar en la reflexió conjunta i en la col·laboració entre els professors i entre aquests i les famílies.

Per consolidar aquest model de treball col·laboratiu amb les famílies, s'ha de plasmar en totes les fases del procés d'avaluació i acompanyament, que es desenvoluparà en l'apartat de detecció, i en l'avaluació i inclusió del model pedagògic. Alguns exemples de com s'anirà plasmant aquest model poden ser compartir un informe psicopedagògic amb la família perquè el pugui completar, integrar eines ofertes per les famílies en el procés d'acompanyament o fer participar les famílies, si així ho desitgen, en les reunions de traspàs d'informació de final de curs escolar.

L'eficàcia, experiència i qualitat professional dels EAP són garantia de seguretat per a les famílies i els proporcionen tranquil·litat, però és necessari que els professionals se situïn davant les famílies des d'un model col·laboratiu i un reconeixement del seu paper protagonista. Això implica seguir treballant per bandejar definitivament la visió de l'EAP com a professionals especialitzats que s'apropen a les famílies a indicar-los, com a experts, la manera d'actuar amb els seus fills i filles i de les famílies com a usuàries en la mesura que són famílies dels infants atesos.

---

¹ Decret 39/2011, de 29 d'abril, pel qual es regula l'atenció a la diversitat i l'orientació educativa als centres educatius no universitaris sostinguts amb fons públics.

1.2. Models internalitzats sobre les famílies

1.2.1. Qui són les famílies destinatàries?

És fonamental l'acompanyament de l'escoleta i de l'EAP a l'infant a través dels seus cuidadors habituals. I és necessari comprendre que aquests cuidadors no sempre seran necessàriament només la seva família i, dins d'aquesta, la seva mare o el seu pare o tutors legals.

S'imposa, per tant, la inclusió de totes les figures de cura de l'infant en el procés d'avaluació i acompanyament, siguin o no la seva mare o el seu pare o els seus tutors legals. És necessari contemplar figures com els avis, altres persones de la família extensa o les cuidadores en la llar, en els casos necessaris, com a coprotagonistes del procés d'avaluació i el pla d'acompanyament².

A més, és important assenyalar la necessitat de visibilitzar i valorar la necessitat d'acompanyar els germans dels infants amb necessitats educatives especials. Els professionals dels EAP han de tenir present que en algunes ocasions el fet que un dels membres de la família presenti determinades característiques pot col·locar tota la família en una situació que requereixi una intervenció específica amb els altres infants d'aquesta família.

1.2.2. Atenció a la diversitat de models familiars

És necessària també una revisió dels models que els professionals tenen internalitzats sobre el significat del què és «una família» per poder acompanyar la diversitat familiar que existeix.

Les estratègies que es dissenyin per a l'avaluació i el pla d'acompanyament han d'estar en concordança amb la realitat dels infants i amb la seva quotidianitat. Per exemple, si aquesta realitat és la d'una família separada que viu en dues cases o fins i tot en dos municipis diferents, o la d'una família reconstituïda en què la figura de cura habitual de l'infant és la nova parella d'un dels progenitors, o si la seva realitat és la d'una família monoparental obligada a escolaritzar l'infant més hores de les desitjables per les seves característiques individuals, o la d'una família amb diversitat d'orígens culturals i socials, etc., es treballarà per adaptar en la mesura del que sigui possible les estratègies, horaris i freqüència de les trobades o altres recursos d'acompanyament a aquestes realitats familiars.

---

² Amb pla d'acompanyament ens referim al projecte que l'EAP planifica de forma singularitzada amb cada família. El desenvolupament complet d'aquest pla d'acompanyament es realitzarà en l'apartat d'inclusió del model pedagògic

1.3. La posició de els professionals dels EAP davant les famílies

1.3.1. La mirada cap a les famílies

Un dels riscos potencials de la intervenció en atenció primerenca és que la mirada dels professionals vers les famílies se centri en l'avaluació: l'avaluació de la seva interacció amb l'infant, del coneixement que tenen sobre el seu fill o filla i les seves característiques diferencials, de la seva actitud davant una possible dificultat o ajuda, etc. Aquesta mirada avaluadora pot tendir a responsabilitzar les famílies de les dificultats que es poden detectar a l'escoleta. És necessari tenir clar que darrere de les dificultats no sempre hi ha culpabilitats. Hi ha qüestions que poden sorgir a l'escoleta, no a les famílies, o dificultats que poden originar-se sense que les famílies hi tinguin part. És necessari consolidar un canvi de mirada, en el qual ja es treballa, i assolir una mirada integradora en la qual les famílies siguin vistes com agents de canvi, com la millor eina educativa per a l'infant. Integrar les famílies en el pla d'acompanyament és l'única opció de donar-li legitimitat i eficàcia. Però les famílies mai se sentirien integrades si el professional les observa des del punt de vista de l'avaluació. En aquest cas, les famílies prendrien una actitud defensiva i de llunyania, que és lògica i protectora.

En aquest sentit, és important tenir present que la culpa és una emoció immobilitzadora. Per contra, la responsabilitat sobre les seves actuacions quotidianes visibilitza la possibilitat de canvi. Si els professionals parlen de coses que poden fer-se de forma diferent, des d'aquí veuen el canvi possible. Però si els professionals els fan sentir culpables enforteixen la seva sensació d'indefensió apresada sobre la situació del seu fill o filla. Preguntes com «Per què no vas venir abans?», «No t'havies adonat que no feia aquest moviment?» o «No saps que a aquesta edat els nens ja han de ser capaços de...?», són preguntes que reflecteixen el desconcert dels professionals però al mateix temps culpabilitzen les famílies. Hi ha altres frases, en canvi, que ajuden, per exemple: «Gràcies per haver demanat ajuda», «Gràcies per haver acudit a l'entrevista amb nosaltres», «Gràcies per preocupar-te tant pel teu fill i estimar-lo tan bé com per acceptar això» o «Junts aconseguirem que el teu fill sigui encara més feliç i bonic del que ja està gràcies a tu».

El segon gran risc per a una intervenció eficaç dels EAP és que la mirada dels professionals cap a les famílies estigui centrada en els seus dèficits, en els seus errors o en les seves mancances. Des d'aquí difícilment es podrà aconseguir un canvi en l'infant. Al contrari, es generarà una sensació d'impotència generalitzada, tant en el professional com en les mateixes famílies. La mirada dels professionals ha d'estar centrada en les seves forteses, en les capacitats que sí que tenen i que es poden aprofitar per al procés educatiu amb l'infant. Aquestes forteses quedaran reflectides explícitament en l'informe de valoració i en el pla d'acompanyament. Aquesta mirada de l'EAP en si mateixa pot produir ja un canvi en la família perquè té un valor reforçador i permet que la família compregui la importància del seu paper en el desenvolupament de l'infant.

1.3.2. Com se situen els professionals dels EAP davant les famílies?

El contacte de les famílies amb l'EAP suposa en si mateix una confirmació o provocació del procés de dol de les famílies. Confronten el «fill o filla desitjat» amb el «fill o filla reals». És un procés de dol que pot ser més o menys conscient però que serà present durant tot el procés de valoració i acompanyament, en el qual habitualment intervenen altres professionals: metges, fisioterapeutes o psicòlegs. Per això, és fonamental garantir un posicionament adequat dels professionals davant les famílies.

Aquest posicionament ha d'estar basat en una mirada positiva, de reconeixement i compromís. Cal anar especialment en compte a no posicionar-se com a «expert» sobre l'infant. D'una banda, perquè si els professionals de l'EAP i l'equip educatiu són els experts, les famílies queden indefenses. Són les que no saben, les que no tenen recursos, i des d'aquest posicionament se les paralitza, se les fa sentir impotents. El posicionament dels professionals ha de ser de col·laboradors amb les famílies en un procés de canvi i millora de l'infant, però d'un procés que duen a terme ells, del qual ells són els protagonistes reals. La presència dels EAP i la seva experiència i qualitat professional seran garantia de seguretat i tranquil·litat per a les famílies però és necessari que aquestes famílies assumeixin el seu paper protagonista i reconeixin les seves pròpies potencialitats i habilitats per al canvi.

A més, els que més coneixen i saben sobre un infant són sempre les persones que conviuen quotidianament amb ells, és a dir, les seves famílies o cuidadors. L'avaluació i acompanyament als infants es realitza en els contextos naturals de desenvolupament, que són, en primer lloc, les seves llars i, en segon lloc, la seva escola. Aquesta avaluació i acompanyament es dur a terme per mitjà de les seves rutines naturals, no d'un programa artificial d'activitats o pautes imposades. Aquelles pràctiques que vulguem que facin s'hauran de proposar de forma individual i dinàmica, de manera que puguin ser incorporades a les seves rutines naturals a l'escola i, en la mesura del que sigui possible, a la llar. I haurèm d'estar disposats a canviar-les tantes vegades com faci falta.

El posicionament dels professionals ve determinat per la seva mirada vers les famílies que hem esmentat més amunt. En ocasions, es pot arribar a qualificar les famílies de «no col·laboradores», de «negadores» o «obstruccionistes», quan molt sovint el que ocorre és que estan vivint un procés de dol, d'adaptació a la seva nova realitat, de presa de consciència o simplement no se senten segures per acostar-se a l'equip. En la mesura que es valori que rebutgen una entrevista o neguen un diagnòstic, serà cada vegada més difícil aconseguir que assumeixin el seu protagonisme en el procés de canvi.

1.4. La mirada cap a les famílies en situacions singulars

La mirada que l'EAP és capaç de generar cap a les famílies en situacions singulars mereix un apartat independent. Ens referim a famílies que, per determinades circumstàncies o per les necessitats específiques que presenten, tenen grans dificultats per brindar les condicions de desenvolupament òptim als infants. L'acompanyament a aquestes famílies requereix una formació específica que s'ha de promoure com a part del pla de formació anual que es desenvolupa en l'apartat d'organització interna del model pedagògic dels EAP.

Resulta fonamental la detecció primerenca d'aquestes famílies, per la qual cosa caldrà treballar amb les escoletes perquè en les primeres entrevistes amb les famílies puguin identificar aquelles famílies en situacions singulars. A més, serà necessari promoure la formació necessària perquè els equips educatius de les escoletes puguin detectar aquest tipus de situacions singulars, més enllà de considerar aquelles famílies que siguin detectades o derivades directament a través dels serveis socials. En el cas de les famílies que són directament derivades a l'EAP per part dels serveis socials, es pot plantejar la participació conjunta dels serveis socials, el professional referent de l'EAP i el tutor o tutora en l'entrevista amb la família per establir un treball coordinat des del principi.

En aquest sentit, promoure formacions conjuntes entre els EAP i les escoletes és una de les línies d'acció que es recullen en el pla de formació inclòs en l'apartat d'organització interna del model pedagògic dels EAP.

Les situacions singulars que estan vivint aquestes famílies poden produir una simptomatologia emocional dissociativa en l'infant que doni lloc a retards en el desenvolupament, somatitzacions vàries i problemàtiques de coordinació sensorial i motriu, entre d'altres. Per això, el procés d'avaluació dels infants de famílies en situacions singulars requereix un coneixement ampli que possibiliti diagnòstics diferencials adequats. Un exemple clar d'aquesta dificultat és diferenciar entre els trastorns d'espectre autista, la hipoacúsia o problemes perceptius, i el vincle afectiu desorganitzat. Aquests processos d'avaluació requereixen un treball coordinat dels especialistes dins de l'EAP i un treball en xarxa fins i tot més gran amb l'escoleta, els serveis socials, protecció de menors, salut i salut mental. Es tornarà a fer referència a aquests aspectes sobre el procés d'avaluació en la part del model pedagògic referent a detecció i avaluació.

La identificació i derivació de l'EAP d'aquestes famílies en situacions singulars correspon a l'escoleta, que ha d'intentar identificar durant el procés d'acolliment aquestes circumstàncies singulars del sistema familiar. Aquesta detecció es facilita si el tutor o la tutora corresponent de l'escoleta realitza una entrevista personalitzada amb les famílies, no la direcció, i si l'EAP ha treballat amb aquests tutors perquè aprenguin a reconèixer els indicadors d'aquestes famílies en situacions singulars.

1.4.1. Famílies en risc d'exclusió social

A causa de les circumstàncies que viuen, les famílies en situació de risc d'exclusió social poden no poder brindar l'estimulació i atenció necessàries als infants. L'escoleta i l'EAP treballaran de forma conjunta amb els serveis socials per brindar un suport eficaç a aquestes famílies que els permeti acompanyar el creixement dels seus infants. Existeixen alguns col·lectius que, per les seves circumstàncies, poden trobar-se en un major risc d'exclusió social i, per tant, poden necessitar més suport: les famílies nombroses, les famílies monoparentals, les famílies immigrants i les famílies amb tots dos pares en atur, a més d'aquelles en situació de pobresa.

No és possible un desenvolupament ple sense un entorn segur. Les famílies són qui brinden als infants aquest entorn segur, d'estimulació suficient, calidesa, presència emocional i garantia de les necessitats bàsiques. Les institucions són les responsables de donar suport a les famílies en aquesta tasca. L'exclusió social, no només l'econòmica, és un dels factors més freqüents que anul·la aquest entorn segur i col·loca les famílies en una situació d'aïllament, por i desigualtat social.

Per tant, en el cas de les famílies en risc d'exclusió social és especialment important que els professionals dels EAP i de l'escoleta no culpabilitzin les famílies de la seva situació. L'exclusió social és una forma de violència estructural i el resultat d'una sèrie de condicions socials sobrevingudes a les famílies. L'exclusió social no és culpa de les famílies. Justament per això, no s'han de jutjar les mancances en el desenvolupament dels infants que aquesta situació hagi pogut produir. L'actitud cap a aquestes famílies ha de ser de quietud, desculpabilització i de comprensió emocional de la seva història. L'escoleta i l'EAP han de treballar explícitament i de forma coordinada amb els serveis socials per garantir-ne la inclusió.

1.4.2. Famílies en què existeix una situació de conflicte, separació o divorci

Les situacions de conflicte social i/o familiar suposen una condició de risc per als infants perquè en dificulten l'atenció. Les parelles en situació de conflicte poden, pel seu propi procés emocional, deixar d'atendre adequadament els seus fills i no ser capaces de detectar precoçment determinades necessitats. A més, és possible que els infants manifestin simptomatologia emocional dissociativa fruit de l'ansietat que estan vivint i absorbint de les seves figures vinculars.

En el cas de les famílies en què les figures parentals estan separades o divorciades, a aquestes dificultats es pot afegir la dificultat de coordinació per a l'avaluació i el disseny del pla d'acompanyament, així com la coordinació diària amb l'escoleta. En aquestes famílies, és essencial que existeixi un referent professional clar per a les famílies, que pugui manejar tota la informació disponible i garantir que les dues figures parentals la reben per igual i tenen un protagonisme similar en el pla d'acompanyament amb l'infant. A més, els professionals han de mantenir una consciència clara de no posicionar-se a favor o en contra d'una de les figures parentals.

1.4.3. Infants en situació de risc i/o desprotecció

En el cas dels infants en situació de risc, si bé segueixen vivint en el nucli familiar, les condicions de risc que existeixen en la família per diferents causes han de comportar una intervenció per part dels serveis socials municipals. L'EAP i l'escoleta han de formar part d'aquest pla d'intervenció.

En el cas dels infants en situació de desprotecció, la situació familiar ha portat a que l'administració assumeixi la seva tutela i al fet que es trobin en situació d'acolliment. Per al tram d'edat en què es treballa en atenció primerenca, la legislació estableix que els infants seran atesos en acolliment familiar, però és possible que no sempre sigui el cas i es poden trobar casos puntuals d'infants que estiguin en situació d'acolliment residencial. En aquests

casos, els educadors referents en la llar de protecció de l'infant seran reconeguts per l'EAP i l'escoleta com a part del pla d'acompanyament, atès que es busca el context natural de desenvolupament de l'infant, que, en aquest cas, serà la llar de protecció, no el seu context familiar.

De la mateixa manera, en el cas que l'infant estigui en situació d'acolliment familiar, les famílies d'acollida i les famílies cangur s'han de considerar el context de desenvolupament de l'infant, encara que es facin visites amb les famílies biològiques. S'ha de garantir l'intercanvi d'informació fluida amb les famílies acollidores, la qual cosa implica proporcionar-los la informació suficient i necessària de la qual es disposi sobre el desenvolupament de l'infant que pugui ajudar-los a ser protagonistes del pla d'acompanyament a l'infant. A més, s'ha de garantir una coordinació adequada amb el servei que els atén (servei d'acolliment familiar de cada consell insular), de manera que les famílies no pateixin duplicitats en la intervenció.

En molts casos, els infants en situació de risc i/o desprotecció presenten models afectius insegurs o desorganitzats, a més de la simptomatologia emocional dissociativa ja esmentada. Aquest aspecte en condicionarà clarament el desenvolupament i també ha de ser atès de forma prioritària pels professionals dels EAP i l'escoleta. A més, les mancances en l'estimulació rebuda i qualsevol forma de maltractament que hagin pogut sofrir en el seu desenvolupament poden produir danys cerebrals. Aquest dany cerebral fruit de situacions d'adversitat primerenca necessita ser abordat a través d'un pla d'acompanyament ajustat a les seves necessitats.

Per això, en aquests casos és imprescindible el treball coordinat dels EAP amb els serveis de salut i de protecció, especialment amb les unitats de neuropediatria, que permeti realitzar una valoració adequada i el més primerenca possible de l'existència o no de dany cerebral. Aquest treball coordinat també ha de permetre garantir la implementació d'altres protocols existents al territori, així com d'instruments de detecció i derivació de situacions de risc (RUMI).

Així mateix, és necessari que els professionals de l'EAP estiguin formats tècnicament en la detecció d'aquestes situacions de risc i/o desprotecció a través dels indicadors que presenten els infants. D'aquesta forma, podran acompanyar l'escoleta en la detecció primerenca de la situació de risc i/o desprotecció. Per a això, és convenient incorporar aquesta temàtica en el pla de formació anual inclòs en l'apartat d'organització interna del model pedagògic dels EAP.

1.4.4. Famílies adoptives

Les famílies adoptives són famílies que les escoletes i els EAP han de plantejar-se acompanyar de forma continuada per diverses raons. D'una banda, per les manques d'estimulació o els danys cerebrals que els infants presentin fruit de la situació de desprotecció viscuda en el seu desenvolupament, ja abordats en l'apartat anterior. De l'altra, pels models afectius interioritzats que presentin a causa de la seva experiència de vida, els quals també poden produir simptomatologia emocional dissociativa.

A més, però, les famílies adoptives necessiten aquesta atenció pel mateix procés d'adaptació que viuen. S'ha d'acompanyar el procés de creació del vincle afectiu amb l'infant, el procés de dol de l'infant, però també el de les seves figures parentals per les dificultats que puguin presentar o per la manca d'informació prèvia. Els infants adoptats poden presentar un variat rang de problemàtiques de regulació emocional, de control de les funcions executives superiors, de dèficits sensorials, entre d'altres, requeriran que l'EAP acompanyi les famílies i els ofereixi una sustentació tècnica i emocional. A més, si escau serà especialment rellevant cuidar la fase d'adaptació a l'escoleta i de tancament de cada curs escolar.

1.4.5. Famílies en què un dels cuidadors principals presenta alguna malaltia mental o addicció

Aquesta situació singular pot presentar-se en les famílies sense que comporti necessàriament una situació de desprotecció per a l'infant. En molts casos, les malalties estan sent adequadament tractades i les figures parentals compten amb xarxes de suport social i afectiu en la criança del seu fill.

Però no sempre és així i llavors pot comportar una situació de risc per a l'infant, en concret, el risc d'una manca d'atenció adequada de les seves necessitats o de viure situacions d'estrès sostingut en el cas que la figura parental no rebi l'atenció adequada o es desestabilitzi en la seva malaltia (cosa que ocorre amb certa freqüència posteriorment al naixement d'un fill). Això pot passar sobretot en aquelles famílies en què no existeixi una figura d'acompanyament en el nucli familiar que pugui aportar estabilitat en aquestes situacions.

En aquestes famílies, a més, és fonamental visibilitzar l'aïllament i l'estigmatització social que sovint viuen i que poden danyar aquest primer context natural de desenvolupament de l'infant. Són famílies molt invisibilitzades socialment i que no compten amb gaires recursos per ser ateses.

És necessari garantir la coordinació de l'EAP o de l'escoleta amb el metge de família o servei de salut mental o de drogodependències, segons el cas, que atengui la família, de tal manera que es possibiliti la intervenció en xarxa amb la família, sempre tenint en compte l'obligació del maneig confidencial de la informació corresponent.

2. L'ACOSTAMENT DEL PROFESSIONAL A CADA FAMÍLIA QUE L'EAP ACOMPANYA

2.1. Definició dels professionals referents

En primer lloc, és necessari garantir l'estabilitat dels referents professionals per a les famílies. Per tant, l'EAP i l'escoleta hauran d'acordar, en funció de les característiques i necessitats de la família, si el referent ha de ser una sola persona o, en circumstàncies que ho aconsellin, n'han de ser dues.

Una vegada acordat, ha de ser el professional o professionals assignats que estableixin el contacte amb les famílies, realitzin les entrevistes, reflexionin amb l'escoleta, coordinin el pla d'acompanyament i puguin introduir i acompanyar altres especialistes que es consideri necessari que intervinguin puntualment amb l'infant.

Existeixen diverses estratègies eficaces per visibilitzar l'EAP com a part dels recursos educatius disponibles a l'escoleta per a totes les famílies: que el professional referent participi en la primera reunió en què l'escoleta convoca les famílies al començament del curs i incorpori informació sobre el seu treball en el Power Point de presentació del treball educatiu de l'escoleta, que s'inclougi la seva fotografia al cartell on es mostra l'equip del centre, i que en els formularis que signen les famílies en entrar a l'escoleta s'inclougi el permís per a la intervenció de l'EAP. Gràcies a aquestes estratègies, les famílies perceben i integren els EAP com a part de l'equip educatiu de l'escoleta, i s'aconsegueix que qualsevol família, no només les famílies amb infants amb necessitats educatives especials, recorri als seus professionals o els consulti. D'aquesta manera, es trenca la inèrcia segons la qual l'EAP només treballa amb un determinat perfil de famílies i es visibilitza com un recurs educatiu més de l'escoleta. D'altra banda, quan arriba el cas de l'entrevista de l'EAP amb una família, aquesta ja coneix al professional referent i el percep com a part de l'equip educatiu.

2.2. La flexibilitat necessària per a l'acompanyament a la família

És necessari que els professionals dels EAP i l'escoleta prevegin una certa flexibilitat en els seus horaris per poder adaptar-se a la diversitat de realitats familiars i a la seva disponibilitat. L'horari de tarda possibilita la participació de les figures parentals i el protagonisme de les famílies en el pla d'acompanyament. Aquesta flexibilitat pot ser més difícil per a algunes escoles a causa de les limitacions estructurals que poden presentar.

2.3. La primera entrevista entre l'EAP i la família³

Les entrevistes amb la família s'haurien de realitzar, en la mesura del que sigui possible, en els contextos naturals de desenvolupament dels infants, a les escoles i, en aquells casos en què es consideri oportú, a les llars. Per això, s'hauria de valorar la conveniència que el tutor o la tutora de l'infant hi fos present. En la línia de la flexibilitat i adaptació necessàries a la

---

³ La primera entrevista no es refereix a la que el tutor realitza a l'escoleta amb la família, sinó a la primera trobada de l'EAP amb la família. S'inclourà en l'annex de bones pràctiques models de referència d'entrevista emprats pels EAP.

realitat de cada família i de l'EAP, es poden preveure diferents opcions per a aquest primer acostament a la família.

Si l'EAP i l'escoleta treballen de forma coordinada, el referent o referents de l'EAP per a l'escoleta hauran participat en la primera reunió de l'escoleta amb les famílies, de manera que les famílies percebin a l'EAP com a part de l'equip educatiu des del principi i, quan arribi el moment de la primera entrevista entre l'EAP i la família, aquesta ja conegui al professional referent.

A més, el professional referent ja ha de conèixer tota la informació tècnica del cas, l'informe de derivació, etc. L'objectiu real d'aquesta primera entrevista és ESCOLTAR per poder obtenir tota la informació que no és en els informes i VALIDAR EMOCIONALMENT les fortaleses de la família, així com el seu paper protagonista en el pla d'acompanyament a l'infant. Una primera entrevista ben realitzada produeix en si mateixa un canvi en la família. En aquest sentit, és important intentar disminuir, en la mesura del que sigui possible, la interferència dels processos burocràtics en aquest primer acostament a la família.

Entre d'altres, es plantejaran com a objectius clau:

- Presentar el professional referent de la família.
- Resoldre tots els dubtes que la família pugui tenir sobre què és un EAP i les implicacions d'un procés d'avaluació i acompanyament a l'infant.
- Recordar a la família que es garanteix la intimitat i confidencialitat de tota la informació que proporcioni.
- Validar emocionalment les fortaleses de la família així com el seu paper protagonista en el pla d'acompanyament a l'infant.
- Esbrinar quines són les expectatives de les famílies respecte a l'acompanyament de l'EAP.
- Recaptar tota la informació possible sobre les rutines habituals i quotidianes de l'infant
- Validar qui són les figures de cura quotidiana de l'infant que haguessin de ser incloses en el projecte d'acompanyament.
- Planificar, conjuntament amb les famílies, quins podrien ser els millors moments per trobar-se l'equip, l'escoleta i la família: horaris, llocs, persones, etc. En aquest sentit, resulta útil enllaçar, ja des de la primera entrevista, el procés d'acompanyament complet, i fixar en finalitzar l'entrevista la data per a la següent trobada i els passos a fer.

És important que els professionals de l'EAP tinguin una sèrie d'habilitats comunicatives i coneixements professionals (estratègies, recursos, etc) per a les entrevistes que es realitzin amb les famílies amb les quals intervenen. Entre aquestes habilitats convé destacar:

- L'escolta empàtica com a clau principal de l'entrevista. Cal cuidar molt el llenguatge no verbal i el contacte ocular amb la família i anar amb compte de combinar la transcripció responsable de les dades de l'entrevista en paper o a l'ordinador amb la proximitat i la presència amb la família.
- Afectivitat conscient. L'afectivitat és condició per crear seguretat en la persona a la qual s'acompanya. És necessari mostrar-se afectiu en tot el procés amb la família i posar

consciència en aquesta afectivitat. Per tant, mostrar-se afectiu no és una opció personal, sinó una obligació professional clau en el procés d'acompanyament a les persones.

- La validació emocional. El professional ha de ser capaç de validar el procés emocional de la família, sigui quin sigui, i rescatar totes les fortaleses emocionals que demostren de cara al seu fill o filla.
- La claredat i senzillesa en la comunicació. S'ha d'intentar reduir el llenguatge tècnic a l'imprescindible i emprar les vies de comunicació que millor s'adaptin a la realitat familiar: telèfon, correu electrònic, WhatsApp, etc.
- L'enfocament positiu de la comunicació. És convenient centrar-se en la solució de les demandes i en les fortaleses de les famílies, no en les seves debilitats.
- La fiabilitat. S'ha de proporcionar informació veraç i clara sense generar falses expectatives.
- L'actitud no intrusiva en les dinàmiques d'interacció familiars. L'acompanyament a una persona passa per adaptar-se al seu ritme i forma de fer les coses per, des d'aquí, oferir-li eines per anar transformant-les a poc a poc i assolir el lloc de control intern en la persona en aquest procés de canvi. Si s'accelera el procés i s'interromp la dinàmica d'interacció familiar perquè s'ha intentat accelerar o forçar canvis, les famílies tindran més dificultats per incorporar aquests canvis i es poden sentir agredides i bloquejades.
- L'actitud no valorativa i sense judici. Cal situar-se en una posició d'acompanyament, reforç i validació dels processos emocionals.
- L'obertura i capacitat d'adaptació als diferents contextos, recursos i necessitats sentides per les famílies, de manera que s'estableixin plans d'acompanyament individualitzats i adaptats a la realitat de cada família, condició necessària per garantir l'eficàcia d'aquest pla.

Així mateix, a més de les habilitats de comunicació i relacionals, és necessari que els professionals dels EAP s'actualitzin tècnicament, amb el suport del pla de formació inclòs en l'apartat d'organització interna del model pedagògic dels EAP, en els models tècnics validats d'intervenció amb les famílies coherents amb el posicionament que es descriu en aquest document.

Per desenvolupar totes aquestes habilitats, especialment l'afectivitat conscient com a competència professional que garanteix la seguretat emocional de la persona a la qual s'acompanya, és convenient treballar la història de vida dels professionals, així com altres pautes d'autocura sistemàtiques, com a part del seu desenvolupament professional. Dit d'una altra manera, els propis processos emocionals dels professionals i les seves experiències de vida poden esbiaixar l'avaluació de l'infant, les expectatives dels professionals sobre la seva possible evolució així com la seva possibilitat de realitzar un acompanyament afectiu respectuós als processos de la família.

Aquest treball personal es pot realitzar a través de les accions formatives incloses en el pla anual de formació, a través de l'acompanyament i supervisió externs que es realitzi a tot l'EAP o a través de la supervisió interna mitjançant el treball en equip i, en concret, la supervisió als professionals de menor experiència per part de la figura dels «padrins» interns dins de l'EAP. El treball personal es veurà afavorit en la mesura que es possibiliti una major

estabilitat de les plantilles i s'estableixin formacions conjuntes entre els EAP i les escoles, mesures incloses en l'apartat d'organització interna del model pedagògic dels EAP.

2.4. Definició de la informació rellevant que cal intercanviar

S'ha de garantir la fluïdesa d'intercanvi d'informació entre el professional referent i la família. La normativa recull el dret de la família a accedir a tota la informació relativa al seu fill o filla. Per tant, la informació que ha de ser intercanviada és, d'una banda, la que la família sol·liciti. Han de sentir que totes les seves preguntes són contestades amb claredat i honestedat. Per altra banda, s'han de rebre totes les propostes que ells facin o la informació de canvis quotidians que percebin en l'infant durant el mateix procés d'avaluació i acompanyament. Finalment, també s'ha d'intercanviar tota la informació que l'EAP tengui sobre l'infant, tret que es valori que comunicar aquesta informació a la família pot posar l'infant en una situació de risc. Per això, és important sistematitzar la informació per escrit i no limitar-la a la transmissió oral.

És oportú mantenir una reflexió contínua amb el tutor sobre l'estratègia informativa que més pot ajudar la família, sempre tenint en compte el marc normatiu de referència vigent en aquest moment. El Decret 39/2011 estableix que el centre ha de proporcionar informació a les famílies de les mesures organitzatives i curriculars que s'adoptin amb relació al seu fill abans d'aplicar-les (art. 4.4). Així mateix, el Decret 39/2011 estableix que les famílies han d'estar informades de les mesures específiques de suport que s'adoptin amb relació al seu infant i especifica que se n'ha de deixar constància escrita (art. 10.2) Passa el mateix quan és tracta d'adaptacions curriculars significatives (art. 11.6).

2.5. El paper de la família en l'avaluació de l'infant

L'avaluació no es basa en una sola entrevista o visita, sinó que és un procés dinàmic. Els canvis poden succeir en l'infant durant el mateix procés d'avaluació, de tal manera que el diagnòstic també pot canviar. Per aquest motiu, l'intercanvi d'informació entre el professional referent i la família ha de ser fluid durant el procés d'avaluació. Les cridades o correus electrònics han d'oferir-se com a possibilitat a la família perquè proporcioni qualsevol dada que consideri de rellevància o informi de qualsevol canvi significatiu de rutines en la família o que hagin vist en l'infant.

A més, la família ha de rebre informació de forma diària per part de l'escoleta sobre l'evolució de l'infant. Les reunions que siguin necessàries s'acordaran conjuntament entre família, escoleta i professional referent de l'EAP, tenint en compte que poden derivar-ne seqüències i dinàmiques individualitzades i diferents per a cada família. En aquest sentit, l'article 22.2 del Decret 39/2011 deixa ben clar que calç garantir i assegurar la participació de les famílies o tutors en les decisions que afectin l'escolarització i els processos educatius.

Alguns aspectes dels processos d'avaluació són especialment difícils. Existeixen alguns símptomes compartits entre diferents trastorns que poden conduir a errors més freqüents, com la confusió entre la hipoacúsia lleugera o moderada amb les alteracions conductuals. També és especialment sensible l'avaluació de la simptomatologia emocional dissociativa

que pot presentar l'infant la família del qual visqui una situació singular. Aquesta simptomatologia pot provocar retards en el desenvolupament, somatitzacions vàries i problemàtiques de coordinació sensorial i motriu, entre d'altres, i requereix una avaluació específica i un treball coordinat dels especialistes dins de l'EAP, així com un treball en xarxa encara més gran amb l'escoleta, els serveis de salut i els serveis socials. Es tornarà a fer referència a aquest aspecte en l'apartat de detecció i avaluació inclòs en el desenvolupament del model pedagògic pels EAP.

2.6. Desenvolupament conjunt del pla d'acompanyament

Quan és detectin necessitats específiques de suport educatiu en un infant, correspon al tutor garantir que es planifica la resposta educativa adequada i que es dissenya amb la col·laboració de la família i l'EAP. Els objectius que s'estableixin, així com la temporalització i la metodologia, han de ser consensuats entre la família, l'escoleta i l'EAP, atès que s'implementaran de forma majoritària per la família i l'escoleta. Cal reiterar que l'avaluació i acompanyament als infants es realitza en els contextos naturals de desenvolupament, que són, en primer lloc, les seves llars i, en segon lloc, la seva escoleta.

Per això, els ritmes i les seqüències d'activitats que puguin acordar-se han de ser realistes i viables. Aquestes activitats han de ser implementades com a part de les rutines naturals de les famílies, no com un «l·listat d'activitats que els han posat com a tasca» des de l'EAP. Aquelles propostes que es vulgui que l'infant realitzi hauran de ser proposades de forma individual i dinàmica, de manera que puguin ser incorporades a les seves rutines naturals. Així mateix, els professionals han d'estar disposats a canviar-les tantes vegades com faci falta.

2.7. Acompanyament en moments sensibles

Un dels rols fonamentals del professional referent de l'EAP amb relació a la família és l'acompanyament emocional en els moments especialment sensibles. Destaquen tres moments:

- La comunicació d'una avaluació psicopedagògica. Amb freqüència, l'avaluació implica posar nom a una situació. Aquest «anomenar» el que la família ja sap té un doble efecte. D'una banda, és alliberador, atès que permet delimitar el que veuen en la quotidianitat i generar una sèrie d'expectatives sobre l'acompanyament possible. D'altra banda, en canvi, implica un procés de dol, perquè impedeix la negació de la realitat en la qual pot ser que la família s'hagués refugiat en alguns casos, a més de confrontar la realitat del seu fill o filla amb els desitjos que la família hagués tingut per a ell o ella. En aquesta situació, el professional referent ha d'oferir informació veraç, senzilla i acompanyada d'exemples de conductes o coses que s'ha constatat que li succeeixen a l'infant i que poden fer comprensible el diagnòstic més enllà dels termes tècnics. L'objectiu de la comunicació de l'avaluació és justament aquest: fer-la comprensible i generar unes expectatives positives però realistes. En aquest sentit, pot ser útil proporcionar informació a les famílies sobre altres serveis que els poden acompanyar en el procés.

- El procés d'elecció d'escoleta infantil o de CEIP/CC. L'elecció de centre, tant en el cas de l'escoleta infantil com de CEIP/CC, per a les famílies amb infants amb necessitats educatives especials és una situació complexa en què han de tenir en compte variables molt diverses: les característiques de l'escoleta, els recursos que l'escoleta té per atendre les necessitats específiques de l'infant, el projecte educatiu, la proximitat al seu domicili, etc. L'acompanyament del professional referent ha de ser especialment sensible. La decisió és de la família i, sigui quina sigui, serà la correcta perquè és la seva. L'actitud del professional ha de ser de respecte i de no judici.
- El trànsit al CEIP/CC. Des d'aquest model col·laboratiu de treball amb les famílies, se'ls ha d'oferir estar presents en les reunions de traspàs informatiu al CEIP/CC, si així ho desitgen, de manera que coneguin directament la situació quan l'infant canvia de centre i les actuacions que el CEIP/CC pugui plantejar-los. A més, també poden conèixer el referent equivalent a l'EAP al CEIP/CC. Alhora, d'aquesta manera la família és coneixedora de l'informe psicopedagògic que es lliurarà en el procés de traspàs i haurà pogut contribuir en el seu contingut. També es pot preveure l'acompanyament en la visita al nou centre i les seves instal·lacions i explicar-los les diferències en el treball educatiu del nou centre, així com un contacte posterior, a l'inici del curs al setembre, per confirmar que el traspàs s'ha realitzat positivament i tancar la intervenció amb la família. Les especificitats respecte al procés de traspàs es desenvoluparan amb detall en l'apartat d'inclusió del model pedagògic.

3. L'EQUIP D'ATENCIÓ PRIMERENCA I LA QUALITAT DE LES RELACIONS ENTRE LES FAMÍLIES I L'ESCOLETA

Aquest apartat s'amplia en altres apartats del model pedagògic dels EAP, però en aquest apartat de treball amb les famílies és necessari recordar algunes claus de la feina que l'EAP realitza per afavorir les relacions entre les famílies i l'escoleta. De fet, quan el model pedagògic estigui finalitzat, serà important que els EAP el comparteixin amb les escoletes amb les quals treballen perquè puguin elaborar plans de centre hi estiguin concordes.

Aquesta feina s'ha de centrar en tres aspectes clau: afavorir el protagonisme de les famílies a l'escoleta; promoure els plans d'acompanyament conjunts entre escoleta, EAP i família en els casos d'infants amb necessitats educatives especials, i acompanyar les escoletes en dos moments clau, que són la fase d'acollida i la fase de tancament del curs escolar.

3.1. Potenciar el protagonisme de les famílies a l'escoleta

L'EAP ha de col·laborar amb les escoletes per potenciar el protagonisme de les famílies a l'escoleta. Aquest protagonisme de les famílies a les escoletes sovint està limitat: no sempre existeixen AMIPAS o les famílies no participen de les activitats de les escoletes. Però les famílies són part de la comunitat educativa i, com a tal, han de ser reconegudes per l'escoleta, que ha de sumar els sabers que les famílies poden proporcionar. Per això, aquest protagonisme ha de plasmar-se en aspectes com:

- Entrevista personalitzada. El tutor corresponent de l'escoleta realitza una entrevista personalitzada amb les famílies, no la direcció de l'escoleta. Aquest primer coneixement entre el referent de l'escoleta i la família és clau per al protagonisme de les famílies a l'escoleta i per a la detecció primerenca de les famílies en situacions singulars.
- Intercanvi d'informació. La família ha de poder accedir a l'escoleta a l'entrada i sortida i mantenir contacte diari amb el tutor. D'aquesta forma l'intercanvi d'informació és quotidià i fluid. Si en algun moment l'escoleta o la família considera que és necessari convocar una reunió per a un aspecte específic, es pot concertar per correu electrònic, però l'intercanvi quotidià ha de ser la pauta regular.
- Transparència en la informació. L'escoleta i l'EAP han de potenciar la transparència en la informació a totes les famílies i hi ha de mantenir una comunicació regular per diferents vies: correu electrònic, web de l'escoleta, blogs, taulons a les entrades, etc.
- Obertura de l'escoleta a les famílies. L'EAP ha de col·laborar amb l'escoleta perquè estiguin obertes a les famílies. S'han d'habilitar espais on les famílies puguin ser espectadores o partícips de les activitats quotidianes de l'escoleta. És important que la família no només participi en festes puntuals que puguin organitzar-se de forma conjunta, sinó que cal preveure alguna manera en què puguin participar en les dinàmiques de l'aula.
- Protagonisme de les famílies en activitats específiques desenvolupades dins de l'escoleta. L'EAP ha de col·laborar amb les escoletes perquè:
  - Les famílies promoguin activitats com a part del període lectiu dels seus fills i filles de manera conjunta amb el tutor dels infants.

- Les famílies promoguin objectius o temàtiques en el període escolar amb els seus fills i filles, així com materials i metodologies específiques per poder treballar-los.
- Les famílies puguin organitzar activitats en horari no lectiu. Això comporta una flexibilitat d'horaris per part de l'escoleta.
- Es permeti utilitzar les instal·lacions de l'escoleta per a les reunions i activitats de grups de famílies de l'escoleta.
- Es promoguin activitats per integrar les famílies en situacions singulars, especialment les famílies en risc d'exclusió social, com ara activitats lúdiques i de trobada en horaris diversos.
- Els objectius, interessos, metodologia, materials, etc., de l'escoleta tenguin en compte les referències culturals, la realitat social i les prioritats de les famílies.

— Protagonisme de les famílies en la presa de decisions organitzatives i educatives de l'escoleta com a part de la comunitat educativa que són. Les famílies han d'incorporar els seus sabers, habilitats i coneixements al procés educatiu que es desenvolupa amb els infants.

3.2. Promoció dels plans d'acompanyament conjunts entre escoleta, EAP i família en casos d'infants amb necessitats educatives especials

En el cas dels infants amb necessitats educatives especials, l'escoleta ha d'acompanyar les famílies i ha de decidir per a cada família qui ha de coordinar el pla d'acompanyament a la família (o bé el tutor o bé algun membre de l'EAP, en funció de les circumstàncies que concorrin).

És necessari treballar amb l'escoleta per afermar el paper que el tutor respecte els infants amb necessitats educatives especials perquè no prenguin la posició que els plans d'acompanyament d'aquests infants són feina de l'EAP i perquè que entenguin que tenen un paper que no poden delegar en l'EAP (Decret 39/2011). I de la mateixa manera, com s'ha esmentat en l'apartat 2.1 en parlar de la definició dels professionals referents de l'escoleta, cal treballar perquè l'EAP sigui visibilitzat com a part de l'equip educatiu de l'escoleta i potencial recurs disponible per a totes les famílies de l'escoleta, no només per les que tenen infants amb necessitats educatives especials.

L'EAP ha de treballar conjuntament amb l'escoleta per:

- Dissenyar de forma conjunta el procés d'avaluació i acompanyament, tenint en compte l'opinió de la família. Aquest pla haurà de ser modificat tantes vegades com sigui necessari a proposta de l'escoleta, de la família o del propi EAP. En aquest sentit, en el dictamen d'escolarització, en el qual consta la modalitat d'escolarització que fa l'orientador, hi ha de constar l'opinió de la família (article 20.14 del Decret 39/2011).
- Mantenir una mirada positiva conjunta de l'escoleta i l'EAP cap a la família i les seves possibilitats. D'aquesta manera, tots (escoleta i EAP) reforçaran les competències de la família i generaran una dinàmica coherent amb l'infant, tant a casa com a l'escoleta.
- Acompanyar la família en el procés d'integració emocional de la realitat i necessitats específiques de l'infant.

3.3. Acompanyament a les escoles en dos moments clau: els processos d'acollida i el tancament del curs escolar

L'EAP, juntament amb el tutor, ha d'estar especialment atent en dos moments clau: la fase d'acollida i la fase de tancament del curs escolar. Ha d'ajudar les escoles en el disseny d'aquestes dues fases, que s'han d'ajustar a la diversitat de necessitats i ritmes dels infants que van a l'escola i les seves famílies.

En el procés d'escolarització i adaptació, és necessari col·laborar amb les escoles perquè els tutors puguin preparar bé les primeres entrevistes que es realitzin amb les famílies, per possibilitar un posicionament col·laboratiu, respectuós i positiu davant aquestes famílies, i per facilitar, també, la recollida d'informació necessària que permeti la detecció primerenca de les famílies en situacions singulars.

A més, si aquest professional referent de l'EAP a l'escola participa en la primera reunió en la qual l'escola convoca les famílies al començament del curs, les famílies el perceben i l'integren com a part de l'equip educatiu de l'escola, de manera que quan arriba el cas d'una primera entrevista amb una família, aquesta ja coneix el professional referent i el percep com a part de l'equip educatiu.

Però és necessari visibilitzar també el procés de comiat, de gran importància per al tancament afectiu del curs lectiu. S'ha de treballar amb els tutors de les escoles perquè possibilitin, durant les últimes setmanes del curs escolar, la interiorització dels aprenentatges i el tancament afectiu del procés grupal a l'aula, de la mateixa manera i amb la mateixa consciència que van possibilitar el procés d'acolliment.

Així mateix, cal cuidar els processos de traspàs d'infants als centres de 2n cicle d'educació infantil o de primària, segons sigui en cada cas. Ja s'ha comentat la possibilitat que la família, si així ho desitja, pugui participar en aquestes entrevistes de tancament i traspàs d'informació. Algunes altres especificitats respecte al procés de traspàs es desenvoluparan amb detall en l'apartat d'inclusió del model pedagògic.

A banda d'això, és necessari recordar que l'article 39.16 del Decret 39/2011 estableix que els serveis d'orientació educativa han coordinar-se i col·laborar amb els centres de professors (CEP) i altres institucions per a l'assessorament i/o la realització d'activitats formatives adreçades al professorat i a les famílies de l'alumnat.

Per finalitzar, és important tenir present que, des de l'EAP, com a part d'aquest 5-10 % del temps dels professionals dedicat a altres necessitats diferents de les necessitats de les escoles públiques o de la xarxa complementària, una de les iniciatives que es pot promoure és l'acompanyament a les famílies d'infants no escolaritzats a través de la creació d'espais familiars. Com col·laborar o promoure espais familiars de forma eficaç és una de les experiències que es recollirà en l'apartat de bones pràctiques (annex al model pedagògic), entre d'altres que s'estan desenvolupant ja per part dels EAP.

4. CRITERIS DE QUALITAT MÍNIMS EN L'ACOMPANYAMENT A LES FAMÍLIES

L'acompanyament familiar per part dels EAP ha de partir dels següents criteris:

— Consolidar i garantir una **mirada positiva, de reconeixement i col·laboració** cap a les famílies per part dels professionals, sense jutjar els seus processos ni els seus temps. Seguint les pautes recomanades en atenció primerenca i l'evidència científica existent, s'han d'incorporar els següents elements de perspectiva:

- Les famílies com a primer context natural de desenvolupament de l'infant, i l'escoleta com a segon context de desenvolupament.
- Les famílies com les figures parentals o de cura diària de l'infant, no únicament la mare o pare biològics.
- La integració de la diversitat de models familiars.
- La individualitat, riquesa i dinamisme de qualsevol procés afectiu de les famílies.

Alguns indicadors d'avaluació específics que sorgirien d'aquest criteri serien:

- Estan presents en el disseny del pla d'acompanyament els cuidadors habituals de l'infant?
- Els plans d'acompanyament s'adapten als diversos models i realitats familiars?
- Els plans d'acompanyament són dinàmics i varien al llarg del procés d'intervenció?

— Visibilitzar les **famílies en situacions singulars**: famílies en risc d'exclusió social, famílies en què existeix una situació de conflicte, separació o divorci, infants en situació de risc i/o desprotecció, famílies adoptives i famílies en què una de les figures parentals pateix una malaltia mental o un problema d'addiccions. És necessari possibilitar un procés d'avaluació realitzat per professionals de l'EAP amb experiència o amb la supervisió adequada. És necessari realitzar diagnòstics diferencials específics respecte a la simptomatologia emocional dissociativa, un treball coordinat dels especialistes dins de l'EAP i un treball en xarxa encara més gran amb l'escoleta i els serveis socials.

Alguns indicadors d'avaluació específics que sorgirien d'aquest criteri serien:

- L'EAP treballa amb les escoles perquè puguin identificar en les primeres entrevistes les famílies en situacions singulars?
- Els professionals de l'EAP tenen formació específica sobre les famílies en situacions singulars?
- Els professionals de l'EAP treballen de forma coordinada amb els equips especialitzats que intervenen des d'altres contextos amb les famílies en situacions singulars?

— Consolidar un **model col·laboratiu** d'acompanyament amb les famílies, basat en un **posicionament de protagonisme compartit** i que incorpora els criteris bàsics següents:

- L'avaluació i acompanyament als infants es realitza en els contextos naturals de desenvolupament, que són, en primer lloc, les seves llars i, en segon lloc, la seva escoles. Les famílies i l'equip educatiu són els protagonistes del procés educatiu.
- L'acompanyament a l'infant es realitza a través de les seves rutines naturals, no d'un programa artificial d'activitats. És necessari que les famílies es vegin a si mateixes com a protagonistes del procés educatiu de l'infant sostinguts per la seguretat i tranquil·litat que brinda l'acompanyament professional afectiu i de qualitat.
- Aquest posicionament dels professionals requereix una sèrie de competències professionals que s'han de promoure. Entre elles, destaca l'afectivitat conscient com a garantia de la seguretat emocional de les famílies a les quals s'acompanya. Per aconseguir aquesta competència, és necessària l'elaboració de la història de vida personal dels professionals i altres pautes d'autocura sistemàtica, per no projectar temes personals en les famílies amb les quals es treballa a través d'accions formatives específiques i un procés de supervisió adequat. Per tot això, s'ha de desenvolupar el pla de formació necessari des del IEPI.
- Els professionals dels EAP han d'assumir una certa flexibilitat d'horaris per adaptar-se a la diversitat de realitats i disponibilitat de les famílies.
- Les actituds i habilitats desitjables en els professionals dels EAP des d'aquest posicionament són les següents:
  - a) Escolta empàtica
  - b) Afectivitat conscient
  - c) Validació emocional
  - d) Claredat i senzillesa en la comunicació
  - e) Enfocament positiu de la comunicació, la qual s'ha de centrar en la solució de les demandes i en les fortaleses de les famílies, no en les seves debilitats
  - f) Fiabilitat
  - g) Actitud no intrusiva en les dinàmiques d'interacció familiars
  - h) Actitud no valorativa i sense judici
  - i) Obertura i capacitat d'adaptació als diferents contextos, recursos i necessitats sentides per les famílies.

Alguns indicadors d'avaluació específics que sorgirien d'aquest criteri serien:

- El projecte d'acompanyament es realitza en les rutines quotidianes de la llar?
- Els professionals de l'EAP estan disposats a adaptar els seus horaris a les necessitats de les famílies?
- Els professionals de l'EAP es posicionen o tenen com a objectiu l'escolta sense judici a les famílies?
- Els professionals de l'EAP dissenyen tots els passos del procés d'acompanyament amb la col·laboració de les famílies?
- Existeix un pla de formació anual impulsat des del IEPI que incorpori les competències professionals necessàries per a la implementació d'aquest model pedagògic?

— **Garantir l'estabilitat de les figures referents per a la família.** L'EAP i l'escola hauran de decidir, en funció de la seva estructura de funcionament, si el referent és una sola

persona o, en circumstàncies que així ho aconsellin, si són dues persones. Però una vegada establert, serà el mateix professional qui estableixi el contacte amb les famílies, realitzi les entrevistes, treballi amb l'escoleta, coordini l'avaluació de l'infant i el pla d'acompanyament i introdueixi i acompanyi els especialistes que es pugui considerar necessari que intervinguin amb el nen o nena.

Alguns indicadors d'avaluació específics que sorgirien d'aquest criteri serien:

- El professional referent participa de la reunió inicial de l'escoleta amb les famílies i se'l percep com a part de l'equip educatiu disponible per a totes les famílies, no només per a aquelles amb infants amb necessitats educatives especials?
- La família i el tutor coneix qui és el seu referent? Hi té contacte?
- La família recorre al seu referent quan té un dubte?
- Es garanteix que siguin una o dues persones com a màxim els referents de l'EAP i l'escoleta per a la família?

— **Dissenyar de forma conjunta el pla d'acompanyament i el pla d'acció tutorial:**

- Correspon al tutor garantir que s'elabori el pla d'acompanyament i dissenyar-lo amb la col·laboració de la família i l'EAP. Els objectius que s'estableixin, així com la temporalització i la metodologia, han de ser consensuats entre la família, l'escoleta i l'EAP.
- Els ritmes i les seqüències d'activitats que puguin acordar-se han de ser ajustats, realistes i viables. Aquestes activitats han de ser implementades com a part de les rutines naturals de les famílies, no com un «l·listat d'activitats que els han posat com a tasca» des de l'EAP.
- És necessari promoure el protagonisme de les famílies en les escoletes, inclòs en l'organització i gestió de l'escoleta; l'intercanvi quotidià i fluid d'informació entre famílies i escoleta i l'acompanyament a les famílies en els moments sensibles.

Alguns indicadors d'avaluació específics que sorgirien d'aquest criteri serien:

- Han participat el tutor i la família en el disseny del pla d'acompanyament?
- El pla d'acompanyament parteix de les rutines naturals de la família i les enforteix en la seva dimensió educativa?
- El pla d'acompanyament és suficientment flexible com per assumir les modificacions necessàries i incloure les propostes de les famílies i els tutors?
- L'EAP treballa amb les escoletes perquè les famílies tinguin espais de participació a l'escoleta?

— **Coordinar** el treball de l'EAP i l'escoleta amb els altres serveis que atenen les famílies, especialment en el cas de famílies en situacions singulars, per garantir el treball en xarxa, establir un professional referent clar per a la família i evitar duplicitats i contradiccions en la intervenció. Cal garantir també la implementació d'altres protocols existents al territori, així com d'instruments de detecció i derivació de situacions de risc

(RUMI). En aquests serveis s'inclou especialment els serveis socials, protecció de menors, salut i salut mental.

Alguns indicadors d'avaluació específics que sorgirien d'aquest criteri serien:

- Els professionals de l'EAP treballen de forma coordinada amb els serveis que atenen les famílies en situacions singulars per evitar duplicitats i interferències que les desconcertin?

- **Supervisar** el treball amb les famílies. El treball amb les famílies serà supervisat de forma conjunta a l'EAP en el treball en equip com a mínim amb freqüència trimestral. D'altra banda, el treball dels professionals recentment incorporats a l'EAP ha de ser supervisat per un professional de més experiència o formació específica (la figura del padrí contemplada en l'apartat d'organització interna de l'EAP).

Alguns indicadors d'avaluació específics que sorgirien d'aquest criteri serien:

- Es garanteix la supervisió del treball amb famílies de l'EAP amb una freqüència com a mínim mensual?
- Els professionals de menys experiència compten amb un padrí dins de l'equip que els supervisi el treball amb les famílies?

- **Manejar la informació amb les famílies des de la transparència, la confidencialitat i la fluïdesa.** La família ha de tenir accés a tota la informació referent a l'infant.

Alguns indicadors d'avaluació específics que sorgirien d'aquest criteri serien:

- La família té accés a tota la informació sobre l'infant sense haver-la de sol·licitar?

- **Garantir la formació necessària als professionals dels EAP a través d'un pla de formació anual** que ha d'incloure accions específiques de formació respecte a l'acompanyament a famílies, especialment sobre les famílies en situacions singulars. (Aquest pla de formació anual s'inclou en l'apartat d'organització interna del model pedagògic dels EAP.)

Alguns indicadors d'avaluació específics que sorgirien d'aquest criteri serien:

- Inclou el pla de formació anual de l'EAP una formació específica sobre acompanyament a famílies?
- Inclou el pla de formació anual de l'EAP una formació específica sobre acompanyament a famílies en situacions singulars?